

بررسی وضعیت به کارگیری کتابداران پزشکی در کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران

مریم زرقانی^۱، نعمت الله شوموسی^۲، نیلوفر محقق^{۳*}، مریم حاصلی^۴، فاطمه جهان جو ابد^۵، ایمان تهمتن^۶

تاریخ دریافت: ۹۳/۶/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۰/۳

چکیده:

زمینه و هدف: امروزه به کارگیری متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی و کتابداران بالینی در بیمارستان ها برای تامین نیازهای اطلاعاتی و دسترس پذیر ساختن اطلاعات مبتنی بر شواهد امری ضروری می باشد. لذا این مطالعه با هدف تعیین وضعیت به کارگیری متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در بیمارستان های شهر تهران در سال ۱۳۹۲ انجام شد.

مواد و روش ها: مطالعه از نوع توصیفی- مقطعی بود. جامعه پژوهش شامل کل ۱۵۲ بیمارستان مستقر در شهر تهران بود. داده ها با استفاده از پرسشنامه گردآوری و توسط آمار توصیفی و با کمک نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ تحلیل شد.

نتایج: تنها سیزده تن از کارکنان در کتابخانه های بیمارستانی دارای مدرک تحصیلی کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی بودند. ۲۸ نفر از کارکنان نیز از فارغ التحصیلان کتابداری دانشگاه های وزارت علوم و مابقی از رشته های غیر مرتبط در کتابخانه های بیمارستانی اشتغال داشتند. اکثر کارکنان (۵۱/۳٪) مشغول به کار در کتابخانه های بیمارستانی که دارای تحصیلات دانشگاهی در رشته مرتبط نبودند؛ به صورت تجربی آموزش دیده و بقیه با روش های دیگر در این حرفه مشغول به کار شده بودند. همچنین اکثر آنان طی مراحل رسمی استخدام و از طریق معرفی دوستان و آشنایان به کار گرفته شده بودند.

نتیجه گیری: کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران از نظر نیروی تخصص مرتبط با رشته کتابداری پزشکی دارای کمبود اساسی می باشند. لذا، این کتابخانه ها نمی توانند در انجام وظایف حرفه ای خود از جمله اطلاع رسانی و رفع نیازهای اطلاعاتی کادر درمان به خوبی عمل کنند. ضروری است، مدیران بیمارستان ها در به کارگیری و رفع موانع اشتغال کتابداران پزشکی در کتابخانه های بیمارستانی توجه بیشتری داشته باشند.

کلمات کلیدی: کتابدار بالینی، کتابدار پزشکی، کتابخانه بیمارستانی، وضعیت اشتغال

۱ کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، سبزوار، ایران
 ۲ استادیار آموزش زبان انگلیسی، دانشکده پزشکی، معاونت دانشجویی و فرهنگی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران
 ۳ مربی علوم کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران، (* نویسنده مسوول)، آدرس: تهران، خیابان ولیعصر، بالاتر از میدان ونک، خیابان شهید یاسمی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی تلفن تماس: ۰۹۱۲۲۱۴۸۲۵۷، آدرس الکترونیکی: N.mohaghegh@iums.ac.ir

۴ کارشناس ارشد علوم کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
 ۵ کارشناس ارشد آمار زیستی، گروه اپیدمیولوژی و آمار حیاتی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران
 ۶ مربی علوم کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات مدیریت اطلاعات سلامت، دانشگاه علوم پزشکی هرمزگان، بندرعباس، ایران

مقدمه

کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی از زمان پیدایش خود، از طریق تامین نیازهای اطلاعاتی متخصصان علوم سلامت، نقش مهمی در ارتقای خدمات پزشکی ایفا کرده است. امروزه با پیدایش رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی که تاثیر پذیر از گسترش فناوری اطلاعات و پایگاه‌های اطلاعاتی علمی است؛ کتابداران در مراکز درمانی، بیمارستان‌ها و گروه‌های مراقبت بالینی حضور می‌یابند و با بهره‌گیری از پزشکی مبتنی بر شواهد نیازهای اطلاعاتی پزشکان را در اسرع وقت پاسخ می‌دهند (۱).

متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی که می‌توان آن‌ها را کتابداران پزشکی، کتابداران بالینی یا کتابدار بیمارستانی نیز نامید؛ به عنوان یاری دهنده در پزشکی مبتنی بر شواهد، با حضور در بخش‌های مختلف بیمارستان، نیازهای اطلاعاتی متخصصان علوم سلامت و همچنین بیماران را دریافت می‌کنند و با جستجو و ارزیابی منابع اطلاعاتی، مدارک مرتبط با نیازهای اطلاعاتی متخصصان را فراهم و آنان را در تصمیم‌گیری مناسب جهت درمان یاری می‌کنند (۲). از جمله فعالیت‌های کتابداران بالینی، کمک به بیماران جهت آشنایی بیشتر با بیماری، روند درمان و مراقبت‌های لازم برای تسریع درمان از طریق ارائه منابع معتبر و مرتبط با بیماری می‌باشد. علاوه بر آن، ارائه آموزش‌های لازم به متخصصان علوم سلامت در زمینه جستجو و ارزیابی منابع مورد نیاز خود و نیز آشنا کردن آن‌ها به منابع اطلاعاتی روزآمد از جمله وظایف کتابداران بالینی می‌باشد (۲). به طور کلی، کتابداری بالینی فرایندی است که در آن کتابدار با حضور در بخش‌های بیمارستان به طور مستقیم نیازهای اطلاعاتی پزشکان را دریافت نموده و با جستجوی دقیق و مناسب مباحث را در اسرع وقت در اختیار آنها قرار می‌دهد (۳). این خدمات منجر به ارتقا و بهبود خدمات کارکنان بیمارستان، بهبود وضعیت بیماران و افزایش رضایتمندی در بیماران و خانواده‌های آنان می‌شود. بنابراین حضور کتابخانه بیمارستانی و کتابدار بالینی در بیمارستان‌های امروزی از اهمیت بالایی برخوردار است (۴).

در کشور ایران مطالعات اندکی به موضوع کتابداری پزشکی، کتابدار بالینی و یا کتابدار بیمارستانی پرداخته است. برای مثال، امکان سنجی ارائه خدمات کتابداری بالینی در بیمارستان‌های شهر تبریز توسط اسعدی شالی و باقری (۲۰۰۸) بررسی شده است. از نظر آن‌ها هیچ کدام از بیمارستان‌ها از لحاظ نیروی انسانی شرایط مناسبی برای

ارائه خدمات کتابداری بالینی را ندارند (۲). مطالعه دیگری نشان می‌دهد که از لحاظ امکانات و نیروی انسانی از بین ۱۰ کتابخانه بیمارستانی دانشگاه علوم پزشکی تبریز تنها سه بیمارستان از شرایط مناسب برای ارائه خدمات مبتنی بر شواهد برخوردار بودند (۳). همچنین، غفاری و معصومی (۲۰۰۹) اطلاعات بدست آمده از کتابداران بیمارستانی را مفید ارزیابی کردند و نشان دادند که کتابدار در تهیه اطلاعات روز آمد در زمینه پیشگیری، مراقبت و درمان نقش مهمی ایفا می‌کند (۵). تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که پزشکان و دیگر متخصصان علوم سلامت شاغل در بیمارستان‌ها، از امکانات و توانمندی‌های کتابخانه‌های بیمارستانی به درستی بهره نمی‌برند که دلیل اصلی آن نبود نیروی تخصصی لازم در این زمینه است (۲).

در خارج از کشور نیز محدود مطالعاتی در این حوزه انجام شده است و اکثر این مطالعات به تحلیل محتوی اطلاعاتی‌های استفاده کتابدار پرداخته‌اند تا نیازمندی‌ها و مهارت‌های لازم ذکر شده در این اطلاعاتی‌ها را بررسی کنند (۶). برای مثال مطالعه وو و لی^۱ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که در اطلاعاتی‌های استفاده‌ای، از کتابداران مرجع پزشکی انتظار می‌رود که مهارت‌های نگارشی و ارتباطی، مهارت‌های بین فردی، توانایی آموزش، مهارت‌های جستجوی مقالات به صورت آنلاین و مهارت‌های میز مرجع را داشته باشند (۷). برخی مطالعات نیز به بررسی شیوه‌های جستجوی موقعیت‌های شغلی پرداخته‌اند (۸). یافته‌های یک مطالعه نشان داد که اکثر کتابداران از طریق وب سایت‌های جستجوی شغل‌های مرتبط با کتابداری نظیر ALAJoblist موقعیت‌های شغلی مناسب را پیدا کرده‌اند و تعداد اندکی از کتابداران از طریق ارتباطات شخصی به جستجوی شغل پرداخته‌اند (۹).

برای آن‌که بتوان وضعیت موجود را بهبود بخشید و تصمیم‌گیران حوزه سلامت را از ضعف‌های احتمالی مطلع ساخت؛ ضروری است تا وضعیت به کارگیری متخصصان علوم کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی یا کتابداران بالینی را در بیمارستان‌های کشور بررسی کرد. به همین منظور در این مطالعه وضعیت کتابخانه‌های بیمارستانی و همچنین وضعیت اشتغال و به کارگیری کتابداران پزشکی در بیمارستان‌های شهر تهران در سال ۹۲ مورد بررسی قرار گرفت.

¹ Wu and Li

مواد و روش‌ها

روش و محیط انجام پژوهش:

این مطالعه از نوع توصیفی- مقعطنی بود که در شهر تهران انجام شد. دلیل اصلی انتخاب تهران این بود که این شهر پایتخت کشور ایران با بیشترین تعداد بیمارستان نسبت به دیگر شهرها می باشد. بنابراین به اعتقاد محققان این شهر و بیمارستان‌های مستقر در آن دید مناسبی از وضعیت به کارگیری کتابداران پزشکی در اختیار آنان قرار می دهد و شاید بتوان با نتایج بدست آمده، وضعیت کلی کتابخانه ها و اشتغال کتابداران پزشکی را به کل کشور تعمیم داد.

جامعه پژوهش:

جامعه پژوهش، ۱۵۲ بیمارستان در محدوده شهر تهران بود که فهرست آنها از وبگاه وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی استخراج شد. هرچند با توجه به وسعت شهر تهران دسترسی به کل بیمارستان‌ها مشکل بود؛ اما با توجه به ضرورت بررسی همه جامعه، از نمونه گیری استفاده نشد.

ابزار پژوهش و روش گردآوری داده ها:

ابزار تحقیق پرسشنامه وضعیت شغلی برگرفته از مطالعه سنایی نسب و دیگران (۱۳۸۸) بود که روایی و پایایی آن قبلا در این مطالعه بررسی و تایید شده است. در تحقیق وی برای بررسی روایی از روش اعتبار محتوی و نظرات ۶ تن از متخصصین تایید شده است (۱۰). از آنجا که این تحقیق وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته مدیریت خدمات بهداشتی-درمانی را بررسی کرده است؛ روایی آن مجددا توسط سه متخصص مرتبط با رشته کتابداری و اطلاع رسانی بررسی و در صورت نیاز تغییرات لازم منطبق با تحقیق حاضر اعمال شد. پرسشنامه از ۱۳ سؤال و سه سطح تشکیل شده است: (۱) مشخصات جمعیت‌شناسی شامل سن، جنس، سابقه کار و آدرس الکترونیکی؛ (۲) وضعیت تحصیلی و مدارک فارغ التحصیلی و مقاطع و رشته ها، چگونگی کسب مهارت های کتابداری و چگونگی استخدامی و اشتغال کارکنان؛ (۳) سؤالات مربوط به وضعیت کتابخانه بیمارستان مربوطه اعم از فضا، امکانات، منابع و بخشهای مختلف.

برای گردآوری داده ها، محققین به صورت حضوری به بیمارستان ها مراجعه کردند و با مراجعه به کتابخانه بیمارستان، پرسشنامه وضعیت شغلی در اختیار کارمند مشغول به کار در کتابخانه (کتابدار) گذاشته شد و سپس پرسشنامه‌ها گردآوری شدند. در ابتدا توضیحاتی در

خصوص این پرسشنامه و اهداف مطالعه به کتابداران داده شد. کتابداران می توانستند به هر دلیلی در این مطالعه شرکت نکنند. تمام اطلاعات گردآوری شده محرمانه باقی ماند.

تجزیه و تحلیل داده ها:

برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار SPSS نسخه ۱۸ انجام کمک گرفته شد. همچنین آمار به کار رفته در این تحقیق آمار توصیفی می باشد.

یافته‌ها

از میان ۱۵۲ بیمارستان، ۶ بیمارستان حاضر به همکاری نشدند. ۱۷ بیمارستان فاقد کتابدار یا مسئول کتابخانه بود. لذا ۵۹ بیمارستان از مطالعه حذف شد. بنابراین، جامعه نهایی پژوهش شامل ۹۳ بیمارستان بود. در کل ۹۸ کارمند در کتابخانه های مستقر در شهر تهران اشتغال به کار داشتند؛ که ۲۷ نفر از آنها ۲ شغله بودند و علاوه بر کار در کتابخانه بیمارستان، در قسمت‌های دیگر بیمارستان نیز مشغول به کار بودند.

زنان با فراوانی ۷۴، بیشتر از مردان در مقاطع مختلف تحصیلی در کتابخانه مشغول به کار بودند. حداقل و حداکثر سن شرکت کنندگان به ترتیب ۲۵ و ۵۸ سال و میانگین سن شرکت کنندگان ۳۹/۳۲ (انحراف معیار ۸/۲۹) بود. حداقل و حداکثر سابقه کار کارکنان در کتابخانه های بیمارستانی تحت مطالعه به ترتیب ۱ و ۳۰ سال و میانگین سابقه کار آنان ۸/۶۹ (انحراف معیار ۷/۴۹) بود. کارکنان به ترتیب دارای مدرک تحصیلی کارشناسی (۴۷٪)، کارشناسی ارشد (۲۷٪)، دیپلم (۱۹٪) و کاردانی (۱۵٪) بودند.

اغلب کارکنان در کتابخانه های بیمارستانی (۳۴٪) فارغ التحصیلان سایر رشته ها غیر از کتابداری و اطلاع رسانی بودند و تنها ۱۳ نفر مدرک کتابداری و اطلاع رسانی با گرایش پزشکی (۳٪) و ۲۸ نفر (۳۷٪) مدرک کتابداری و اطلاع رسانی داشتند. البته ۲۳ نفر به این سوال پاسخ ندادند. همانطور که جدول شماره ۱ نشان می دهد، اکثر افراد شاغل در کتابخانه های بیمارستانی مستقر در شهر تهران، دارای مدرک کارشناسی از دانشگاه آزاد اسلامی و به ترتیب ۹ و ۶ نفر دارای مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی بودند.

جدول ۱. توزیع فراوانی گرایش تحصیلی کارکنان کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران

رشته تحصیلی	کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی	کتابداری و اطلاع رسانی محض	سایر رشته ها	جمع
دانشگاه علوم پزشکی تهران	۵ ٪۳۸/۵	۰ ٪۰	۰ ٪۰	۵ ٪۹/۱
دانشگاه علوم پزشکی ایران	۳ ٪۲۳/۱	۰ ٪۰	۰ ٪۰	۳ ٪۵/۵
سایر دانشگاه های علوم پزشکی	۵ ٪۳۸/۵	۰ ٪۰	۲ ٪۱۱/۱	۷ ٪۱۲/۷
دانشگاه های وزارت علوم	۰ ٪۰	۸ ٪۳۳/۳	۱ ٪۵/۶	۹ ٪۱۶/۴
دانشگاه آزاد اسلامی	۰ ٪۰	۱۶ ٪۶۶/۷	۱۵ ٪۸۳/۳	۳۱ ٪۵۶/۴
جمع	۱۳ ٪۱۰۰	۲۴ ٪۱۰۰	۱۸ ٪۱۰۰	*۵۵ ٪۱۰۰

*۴۴ مورد بدون پاسخ وجود داشته است.

دولتی - تخصصی مشغول به کار بودند. همچنین ۵ نفر از کارکنان با این تخصص در بیمارستان های آموزشی-تخصصی و ۲ نفر نیز در بیمارستان های آموزشی - عمومی به فعالیت در کتابخانه مشغول بودند (جدول شماره ۲).

بیشتر کارکنان مشغول به کار در کتابخانه های بیمارستانی، فارغ التحصیل از دانشگاه آزاد اسلامی با فراوانی ۲۹ بوده که بیشتر آنها در بیمارستان های دولتی-تخصصی با فراوانی ۲۰ (٪۳۸/۵) مشغول به کار بودند؛ و تنها ۸ نفر از کارکنان با تخصص کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در بیمارستان های

جدول ۲. توزیع فراوانی کارکنان کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران بر حسب مدرک تحصیلی و دانشگاه محل اخذ مدرک *

مقاطع تحصیلی	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	جمع
دانشگاه های علوم پزشکی	۰ ٪۰	۹ ٪۲۹/۱	۶ ٪۲۷/۳	۱۵ ٪۲۷/۲
دانشگاه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به جز دانشگاه آزاد	۱ ٪۵۰	۵ ٪۱۶/۱	۳ ٪۱۳/۶	۹ ٪۱۶/۴
دانشگاه آزاد اسلامی	۱ ٪۵۰	۱۷ ٪۵۴/۸	۱۳ ٪۵۹/۱	۳۱ ٪۵۶/۴
جمع	۲ ٪۱۰۰	۳۱ ٪۱۰۰	۲۲ ٪۱۰۰	۵۵ ٪۱۰۰

* ۴۳ نفر به این سوال پاسخ ندادند.

تخصصی، ۲ بیمارستان خصوصی-عمومی و ۱ بیمارستان خیریه دارای کتابخانه بودند (جدول شماره ۳).

یافته ها نشان داد که ۳۱ بیمارستان آموزشی-تخصصی، ۲۶ بیمارستان دولتی-خصوصی، ۱۲ بیمارستان آموزشی-عمومی، ۱۱ بیمارستان دولتی-عمومی، ۱۰ بیمارستان خصوصی-

جدول ۳: توزیع فراوانی فارغ التحصیلان کتابداری و اطلاع رسانی در کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران بر حسب نوع بیمارستان*

نوع بیمارستان مستقر در شهر تهران	دانشگاه های علوم پزشکی	دانشگاه های وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بجز دانشگاه آزاد اسلامی		جمع
		فراوانی	فراوانی	
بیمارستان دولتی - تخصصی	۸	۵	۸	۴۰/۴
بیمارستان دولتی - عمومی	۰	۱	۲	۵/۸
بیمارستان خصوصی - تخصصی	۱	۱	۲	۷/۷
بیمارستان خصوصی - عمومی	۰	۰	۱	۱/۹
بیمارستان آموزشی - تخصصی	۵	۰	۱۴	۳۶/۵
بیمارستان آموزشی - عمومی	۱	۱	۲	۷/۷
جمع	۱۵	۸	۲۹	۱۰۰

* ۴۶ نفر به این سوال پاسخ ندادند.

جدول ۴: توزیع فراوانی بیمارستان های شهر تهران بر حسب نوع بیمارستان و میزان فضای مستقل اختصاص داده شده به کتابخانه بیمارستانی

نوع بیمارستان مستقر در شهر تهران	فضای مستقل		جمع
	بله	خیر	
بیمارستان دولتی - تخصصی	۲۵ ٪۳۱/۲	۱ ٪۷/۷	۲۶ ٪۲۸
بیمارستان دولتی - عمومی	۷ ٪۸/۸	۴ ٪۳۰/۶	۱۱ ٪۱۱/۸
بیمارستان خصوصی - تخصصی	۸ ٪۱۰	۲ ٪۱۵/۴	۱۰ ٪۱۰/۸
بیمارستان خصوصی - عمومی	۲ ٪۲/۵	۰ ٪۰	۲ ٪۲/۲
بیمارستان آموزشی - تخصصی	۲۵ ٪۳۱/۲	۶ ٪۴۶/۳	۳۱ ٪۳۳/۲
بیمارستان آموزشی - عمومی	۱۲ ٪۱۵	۰ ٪۰	۱۲ ٪۱۲/۹
بیمارستان خیریه	۱ ٪۱/۳	۰ ٪۰	۱ ٪۱/۱
جمع	۸۰ ٪۱۰۰	۱۳ ٪۱۰۰	۹۳ ٪۱۰۰

* ۵ نفر به این سوال پاسخ ندادند

مدرک تحصیلی و ۶ نفر نیز به دلیل کسب درآمد این حرفه را انتخاب کرده بودند. ۱۹ نفر سایر موارد را انتخاب کردند و ۲۴ نفر به این سوال پاسخ ندادند. بیشتر کتابخانه های بیمارستانی با فراوانی ۲۹ (٪۳۵/۸) دارای کل بخش های کتابخانه ای (مدیریت، خدمات فنی، امانت، مرجع، پایگاه های

یافته ها نشان می دهد که ۸۰ بیمارستان دارای فضای مستقل برای کتابخانه بودند و ۱۳ بیمارستان فضای مستقلی برای کتابخانه در نظر نگرفته بودند (جدول شماره ۴). اکثر شرکت کنندگان بیان کردند که دلیل انتخاب حرفه کتابداری، علاقه به این حرفه بوده است. ۱۶ نفر استفاده از

اطلاعاتی، مجلات و جستجو) و بقیه دارای برخی از این بخش‌ها بودند. همچنین ۵۴ نفر (۵۸/۷٪) از شاغلان در کتابخانه‌ها به صورت رسمی و ۲۰ نفر پیمانی (۲۱/۷٪)، ۱۵ نفر (۱۶/۳٪) بر اساس استخدام قرار دادی موقت و ۲ نفر (۲/۲٪) قرارداد موقت و یک نفر (۱/۱٪) سایر موارد مشغول به کار بودند. شش نفر به این سوال پاسخ ندادند. در بررسی چگونگی جذب کارکنان در بیمارستانها ۲۴ نفر (۲۹/۳٪) از طریق آگهی استخدام در جراید و طی مراحل رسمی استخدام، ۲۰ نفر (۲۴/۴٪) از طریق معرفی دوستان و آشنایان، ۳ نفر (۳/۷٪) از طریق معرفی دانشگاه محل تحصیل و ۳۵ نفر از طریق سایر موارد به کار گرفته شده بودند. شانزده نفر به این سوال پاسخ ندادند. از نظر شیوه‌های آموختن مهارت‌های کتابداری، یافته‌ها نشان داد که ۲۰ تن (۵۱/۳٪) از افراد مشغول در کتابخانه‌های بیمارستانی که دارای تحصیلات دانشگاهی در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی نبودند؛ به صورت تجربی آموزش دیده بودند، ۵ نفر به صورت تجربی و دوره‌های کوتاه مدت و زیر نظر کتابدار کار کرده بودند؛ ۳ نفر دوره‌های تخصصی کوتاه مدت را در مراکز تخصصی گذرانده بودند؛ ۳ نفر هیچ گونه آشنایی با کتابداری نداشته‌اند؛ ۲ نفر مهارت‌های لازم را به صورت تجربی آموخته و دوره‌های کوتاه مدت تخصصی را در مراکز تخصصی گذرانده بودند؛ ۲ نفر به صورت تجربی مهارت‌ها را آموخته و زیر نظر کتابدار متخصص کار کرده بودند و ۱ نفر زیر نظر کتابدار متخصص کار کرده بود. البته ۶۲ نفر به این سوال پاسخ ندادند.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های مطالعه نشان داد که در ۹۳ بیمارستان مورد بررسی تنها ۹۸ نفر به عنوان کتابدار مشغول به کار هستند و تعداد اندکی دارای تخصص کتابداری می‌باشند؛ که آمار بسیار ضعیفی را نشان می‌دهد. برخی مطالعات در کشور ایران نشان داده‌اند که پزشکان و پرستاران بیشتر نیازهای اطلاعاتی خود را با مراجعه به کتابخانه بیمارستانی برآورده می‌کنند (۲) که بر اهمیت و ضرورت راه اندازی کتابخانه‌های بیمارستانی با حضور کتابدار متخصص تاکید دارد. در یک مطالعه به اهمیت فضای کاری و محیط کتابخانه در ارائه خدمات اطلاعات مبتنی بر شواهد توسط کتابداران اشاره شده است. این درحالی است که بیمارستان‌های شهر تهران عمدتاً از فضای فیزیکی مناسب برخوردار نیستند (۱۱).

در خارج از کشور نیز توجه ویژه‌ای به حضور کتابدار بالینی در بیمارستان‌ها برای پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی کادر درمان و بالاحص پزشکان شده است (۱۲-۱۳). البته برخی

همانطور که یافته‌ها نشان می‌دهد فقط تعداد اندکی از شاغلان از طریق آگهی‌های عمومی استخدام و برگزاری آزمونهای سنجش توانایی و طی مراحل استخدامی مشغول به کار شده‌اند. بر این اساس، بیمارستان‌های تحت مطالعه از حضور کتابداران متخصص محروم شده‌اند. این در حالی است که در خارج از کشور آگهی‌های عمومی استخدام بیشترین تاثیر را در استخدام کتابداران دارد و برخلاف مطالعه ما، روابط بین فردی تاثیر چندانی در یافتن شغل ندارد (۹). البته مطالعه دیگری نیز نشان می‌دهد که مهم‌ترین موانع بازدارنده در فرآیند استخدام کتابداران عبارتند از: فقدان شایسته‌سالاری، نبود مقبولیت اجتماعی، جذب نیروهای غیرمتخصص، نبود شفافیت در فرآیند استخدام، مصاحبه غیرتخصصی در آزمون استخدامی و نبود هماهنگی میان پذیرش دانشجو و ظرفیت بازار کار (۱۵). به کارگیری کتابداران متخصص تضمین کننده ارائه خدمات مطلوب به متخصصان علوم سلامت است و در غیر این صورت کتابخانه بیمارستانی نمی‌تواند از تمام قابلیت‌های خود برای خدمات‌رسانی استفاده کند (۵)، البته به نظر می‌رسد، چنین وضعیتی در دیگر حرفه‌ها نیز وجود داشته باشد. احتمالاً یکی از دلایلی که حضور کتابداران متخصص در کتابخانه‌های بیمارستانی کم رنگ است؛ عدم آشنایی و عدم توجه مسئولین و بالاحص روسای بیمارستان‌ها به ضرورت به کارگیری توانمندی‌های این گروه در کنار کادر درمانی می‌باشد. این مسئله زمانی روشن‌تر می‌شود که می‌بینیم ۱۹ نفر با مدرک تحصیلی دیپلم، بدون هیچگونه آموزش رسمی و نیز ۵ نفر با مدرک کاردانی و بیش از ۳۰ نفر با مدرک کارشناسی در سایر رشته‌ها و یا حتی کتابداری غیر پزشکی به عنوان کتابدار در کتابخانه‌های بیمارستانی شهر تهران مشغول به کار شده‌اند. این مسئله نشانه عدم شناخت جایگاه و نقش کتابدار

مدیریتی، شناختی، ارتباطی و مهارت های فردی، از جمله مهارت های شغلی هستند که می تواند به عنوان یک چهارچوب کاری و یک راهنمای مناسب در زمینه تربیت و ارزیابی دانشجویان در دانشگاه باشد و دانشگاه ها بایستی تلاش کنند که این مهارت ها را در افراد توسعه دهند (۱۷). دلایل دیگری نیز می تواند در این زمینه وجود داشته باشد. شاید علاوه بر مشکلات استخدامی، کمی حقوق و پایین بودن موقعیت حرفه ای این رشته از جمله دلایلی است که متخصصان این رشته تمایل ندارند در کتابخانه های بیمارستانی و دانشگاه های علوم پزشکی جذب شوند و به مشاغل دیگر می پردازند.

از جمله محدودیت های مطالعه، عدم همکاری تعدادی از افراد جامعه در پاسخگویی به سوالات پرسشنامه بود. همچنین لازم است برای این که سیاستگذاران و تصمیم گیران حوزه سلامت دید بهتری نسبت به وضعیت به کارگیری متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در بیمارستان های کشور بدست بیاورند، این مطالعه در دیگر شهرهای کشور نیز انجام شود. بررسی عواملی چون نحوه استخدام فارغ التحصیلان، علت های عدم جایابی صحیح و مرتبط شغلی و تخصصی، بررسی نقاط ضعف سیستم های آموزشی و عدم کارایی های لازم فارغ التحصیلان در به دست آوردن جایگاه شغلی مناسب، عدم احساس نیاز بیمارستانها و مراکز درمانی به کتابدار متخصص پزشکی ضروری به نظر می رسد.

پژوهش حاضر نشان داد که در کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران نیروهای متخصص کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی به کار گرفته نشده اند و وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در کتابخانه های بیمارستانی شهر تهران از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. لذا به نظر می رسد، کتابخانه های بیمارستانی نتوانند در انجام وظایف حرفه ای خود از جمله اطلاع رسانی و رفع نیازهای اطلاعاتی کادر درمان به خوبی عمل کنند. با توجه به اینکه جامعه پزشکی نیاز به اطلاعات و شواهد علمی موثق و به روز دارند، به کارگیری متخصصان رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی که به منظور گردآوری، سازماندهی و ارائه خدمات به روز در عرصه پزشکی مهارتهای علمی لازم را کسب نموده اند و می توانند به عنوان مشاوران پژوهش و تحقیق و اشاعه اطلاعات علمی و پزشکی در کنار کادر درمان انجام وظیفه کنند، ضروری است روسای بیمارستان ها در به کارگیری و رفع موانع اشتغال کتابداران پزشکی در کتابخانه های بیمارستانی توجه بیشتری داشته باشند. پیشنهاد می شود، مسئولان و مدیران بیمارستان ها برای بهبود وضعیت موجود و استفاده حداکثری از پتانسیل کتابخانه های

در کتابخانه ها به عنوان مشاور و دستیار اطلاع رسانی به جامعه بیمارستانی است.

یافته ها نشان داد که هرچند کتابداران باید مانند سایر رشته های دانشگاهی با گذراندن دروس تخصصی و طی دوره های کارآموزی به توانایی های لازم دست یابند، اما اغلب کارکنان در کتابخانه های بیمارستانی، به صورت تجربی، با گذراندن دوره های تخصصی و کوتاه مدت، و یا فعالیت در کنار کتابدار متخصص، برخی از اصول اولیه رشته را آموخته اند. همچنین تعداد اندکی از کارکنان کتابخانه ها دارای مدرک کتابداری پزشکی بودند. همه ساله تعداد زیادی دانشجویان از رشته کتابداری پزشکی از دانشگاه های علوم پزشکی فارغ التحصیل می شوند. آمارها نشان می دهد که در طول ده سال (۱۳۹۰-۱۳۸۰) تعداد ۵۰۹ نفر فارغ التحصیل رشته کتابداری پزشکی از دانشگاه های علوم پزشکی تهران و ایران فارغ التحصیل شده اند. به نظر می رسد این فارغ التحصیلان اکثرا یا در کتابخانه های غیر بیمارستانی و دانشکده ای مشغول به کار می شوند. یکی از اهداف تربیت متخصصان کتابداری و اطلاع رسانی با گرایش پزشکی این است که بتوانند در کنار کادر درمانی فعالیت کنند تا در مواقع ضروری بتوانند کادر درمانی را برای یافتن پاسخ به سوالات بالینی از طریق پایگاه های اطلاعاتی موجود نظیر آپ تو دیت (Up-To-Date) و ... یاری کنند. آموزش عالی نقش مهمی در بازار کار ایفا می کند و پرورش مهارتهای تخصصی دانش آموختگان می تواند نقش عمده ای در رسیدن به این مأموریت داشته باشد. لذا لازم است دانشجویان این رشته تحصیلی آموزش های لازم را در جهت توانمندی برای خدمت رسانی در کتابخانه های بیمارستانی و در کنار کادر درمان فرا گیرند. آنچه در این مطالعه بدست آمد نشان می دهد که برخلاف بسیاری از کشورهای غربی، در ایران استخدام کتابدار بر اساس مهارت های تخصصی نیست. برای مثال، تحقیقات انجام شده در خارج از ایران به مهارت های تخصصی نظیر جستجو در منابع دیجیتال و مهارت های ارتباطی برای موفقیت در حرفه کتابداری اشاره کرده اند (۱۶).

علاوه بر آن، شاید در تعریف ساختار جذب نیروی انسانی در بیمارستانها الزام به جذب نیروی متخصص کتابدار پزشکی وجود ندارد و به کتابخانه برخلاف سایر بخش های بیمارستان با دید تخصصی نگاه نمی شود. دلیل این ادعا این است که تنها ۸ نفر کتابدار پزشکی در بیمارستانهای دولتی-تخصصی، ۵ نفر در بیمارستانهای آموزشی-تخصصی و ۲ نفر در بیمارستان های عمومی مشغول به کار بودند. یکی از موانع عمده اشتغال به کار کتابداران پزشکی، عدم توانایی و تطابق دروس آموزشی دانشگاهی و مهارت های کسب شده با توانایی های کاری و تخصصی کار است. از نظر اعضای هیات علمی، مهارت های

تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی تحت عنوان "بررسی میزان اشتغال به کار فارغ التحصیلان رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در بیمارستان های شهر تهران در سالهای ۱۳۹۰-۱۳۸۰"، مصوب دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی سبزوار در سال ۱۳۹۲ تحت شماره ۳۹۲۱۳۱۳۲۷ می باشد که با حمایت آن دانشگاه اجرا شده است.

بیمارستانی، دانش آموختگان رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی را در کتابخانه های بیمارستانی جذب کنند و حقوق و مزایای مناسبی برایشان در نظر بگیرند. همچنین لازم است فضای مستقل و جایگاه مناسبی با عنوان کتابخانه با الزام استخدام و به کارگیری کتابداران متخصص در بیمارستان ها در نظر گرفته شود.

References

1. Atlasi R. A review on the role of clinical librarian in evidence based medicine and improving the quality of medical services. National Studies on Librarianship and Information Organization. 2009; 312;20(2): 299-312. [in Persian]
2. As'adi Shali A, Bagher M. Feasibility of Clinical librarian Services in the Hospital libraries of Tabriz University of Medical Sciences. Journal of Academic Librarianship and Information Research. 2008;42(47):113-38.[in Persian].
3. Azadeh TF, Momenzadeh N, Fayyaz BA, Khodaei AS. The role of tabriz medical sciecnes univrersity hospital librarians in the Evidence-Based Practice. Journal of epistemology (Library and information science and information technology). 2011;3(11):33-46.[in Persian].
4. Holst R, Funk CJ, Adams HS, Bandy M, Boss CM, Hill B, et al. Vital pathways for hospital librarians: present and future roles. Journal of the Medical Library Association: JMLA. 2009;97(4):285.
5. Ghafari S, Masoumi L. A Study of hospital librarans' role in offering information servicces to medical specialists, assistants and medical doctors in Hamedan educational and health centers. Journal of Epistemology (Library and Information Sciecnce and Information Technology). 2009; 2(4):39-48. [in Persian].
6. Shupe EI, Pung SK. Understanding the changing role of academic librarians from a psychological perspective: A literature review. The Journal of Academic Librarianship. 2011;37(5):409-15.
7. Wu. Lin & Ping Li, "What do they want? A content analysis of Medical Library Association Reference Job Announcements, 2000-2005", Journal of the Medical Library Association. 2008; 96(4): 378-381.
8. Eckard M, Rosener A, Scripps-Hoekstra L. Factors that increase the probability of a successful academic library job search. The Journal of Academic Librarianship. 2014;40(2):107-15.
9. Reed JB, Carroll AJ, Jahre B. A cohort study of entry level librarians and the academic job search. The Journal of the New Members Round Table, 2015; 6 (1): <http://dspace.lafayette.edu/xmlui/handle/10385/2006>
10. Sanai Nasab H, Dellavari A.R., Ghanjal A, Teymourzadeh E, Sedaghat A, Mirhashemi S. Employment status of health-treatment services management alumni. Journal of Military Medicine. 2010; 11 (4):203-8.[in Persian].
11. Li P, Wu L. Supporting evidence-based medicine: a survey of US medical librarians. Medical reference services quarterly. 2011;30(4):365-81.
12. Urquhart C, Turner J, Durbin J, Ryan J. Changes in information behavior in clinical teams after introduction of a clinical librarian service. Journal of the Medical Library Association. 2007;95(1):14.
13. Sargeant SJ, Harrison J. Clinical librarianship in the UK: temporary trend or permanent profession? part I: a review of the role of the clinical librarian. Health Information & Libraries Journal. 2004;21(3):173-81.
14. Majanja M, Kiplang'at J. Women librarians in Kenya: a study of their status and occupational characteristics. Library management. 2003;24(1/2):70-8.
15. Mansourian Y, Alipour O, Ghorbani bousari R. The Viewpoint of the Ph.D. Students and Alumni of Library and Information Science about the Job Prospects of this Field of Study. National Studies on Librarianship and Information Organization. 2013;24 (1):150-65.[in Persian].
16. Michalis G, Afrodite M , Pavlos I .Skills in the market: an analysis of skills and qualifications for American librarians, Library Review, 2015; 64 (1/2) .21 – 35.
17. Hyman MR, Hu J. Assessing faculty beliefs about the importance of various marketing job skills. Journal of Education for Business. 2005;81(2):105-10.

Assessing the Medical Librarians' Employment Status in Hospital Libraries in Tehran City

Submitted: 2014.9.22

Accepted: 2015.12.24

Zarghan M¹, Shamousi N², Mohageq N^{3*}, Haseli M⁴, Jahanjou Abad F⁵, Tahamtan I⁶

Abstract

Background: Nowadays, it is essential to employ medical and clinical librarians to provide the required information for healthcare professionals and enhance accessibility to evidence based information in hospital libraries. Thus, this study aimed at assessing the medical librarians' employment status in hospital libraries in Tehran city in 2013.

Materials and Methods: This was a descriptive and cross-sectional study. Study population considered from all 152 hospitals in Tehran city. Data collected using a questionnaire and analyzed by SPSS version 18 using descriptive statistics.

Results: only thirteen participants had medical librarianship and information science degree. While 28 persons graduated in librarianship and information science from universities affiliated to Ministry of Science, Research and Technology and others had degree in non relevant fields. The majority of participants (51.3 %) with non-related degree were educated empirically and others had learned librarianship skills with other methods. Most of participants were employed based on hiring official process and friends and relatives recommendation.

Conclusions: There is a real lack of medical librarians in the hospital libraries in Tehran city. Thus, these libraries are not able to perform their professional duties such preparing information and omitting healthcare professionals' needs in hospitals. It is necessary that hospitals' managers attempt to hire medical librarians' and overcome employment barriers.

Keywords: Clinical librarians, Medical librarian, Hospital library, Employment status

¹ MSc, Medical librarianship and Information Sciences, Central Library, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran

² Assistant Professor, Learning English, Faculty of Medicine, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran

³ Instructor of Librarianship and Medical Information Sciences, School of Health Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran, Iran (* Corresponding author), Email: mohaghegh.n @ iums.ac.ir, Tel:09122148257, Address: Shahid Yasmi Ave., Vanak Sq., Valiasr St., Tehran, Iran

⁴ MSc, librarianship and Information Sciences, School of Allied Medical Sciences, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

⁵ MSc, Department of Epidemiology and Biostatistics, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

⁶ Instructor of Librarianship and Medical Information Sciences, Health Information Management Research Center, Hormozgan University of Medical Sciences, Bandar Abbas, Iran